

Zicht op... amateurkunst

achtergronden, literatuur en websites

Inhoud

Vooraf	5
Amateurkunst	7
Amateurcultuur? – nee, dank u	15
Literatuur	19
Tijdschriften	31
Beleidsplannen, werkplannen en jaarverslagen	33
Websites	35
Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland	37

Vooraf

'Als er ergens sprake is van cultureel bewustzijn, dan is het wel bij die burgers die actief en zonder financieel belang een bepaalde vorm van kunst beoefenen. Zij hadden hun vrije tijd aan andere zaken kunnen besteden, maar ze kozen bewust voor kunst en cultuur. Niet alleen hun persoonlijke ontwikkeling is hierbij gebaat, maar ook het kunst- en cultuuraanbod: veel concerten, tentoonstellingen en voorstellingen worden door amateurkunstenaars gerealiseerd. Ook uit het oogpunt van culturele diversiteit is amateurkunst van belang. Onderlinge ontmoetingen tussen amateurkunstenaars uit alle mogelijke windrichtingen bieden de gelegenheid om op laagdrempelige wijze elkaars kunst- en cultuuruitingen te leren kennen, uit te wisselen, en aldus tot interculturele verrijking te komen.' Uit de bovenstaande passage uit de Cultuurnota 2005-2008 blijkt het belang dat de rijksoverheid hecht aan amateurkunst. Maar wat is amateurkunst en hoe verhoudt het begrip amateurkunst zich tot het door de Raad van Cultuur geïntroduceerde begrip amateurcultuur?

In het eerste artikel van deze *Zicht op...* verkent Jan Ensink, medewerker van Cultuurnetwerk Nederland, het begrip amateurkunst. Verder gaat hij in op beschikbare gegevens over amateurkunstenaars, de ondersteuningsstructuur en de belangrijkste actuele ontwikkelingen en vraagstukken. Jeroen Schrijner, voorzitter van het Platform Amateurkunst (PAK), is de auteur van het tweede artikel getiteld 'Amateurcultuur? – nee, dank u'. In dit artikel bespreekt hij uitgebreider en uitgesprokener de actuele politieke situatie.

Het literatuuroverzicht dat volgt na deze artikelen bevat een selectie van tijdschriftartikelen en boeken over amateurkunst die verschenen vanaf 2002. Naast deze literatuurselectie behelst deze *Zicht op...* ook een selectie van relevante websites.

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, april 2005

Amateurkunst

Jan Ensink

Wat is amateurkunst? Hoe is zij te onderscheiden, wie maken amateurkunst, hoe zit de infrastructuur in elkaar? Net als bij 'kunst' is het globaal genomen wel duidelijk, maar bij nadere beschouwing blijkt een goede definitie praktisch onmogelijk.

Wanneer wordt amateurkunst een hobby en wanneer gaat hobby over in professe? Moet je het begrip verbreden tot 'amateurcultuur', inclusief activiteiten op het gebied van erfgoed, zoals de Raad voor Cultuur voorstelt in zijn sectorschets? Hebben we het over alle beoefenaars of over de verenigingen en koepels van de georganiseerde amateurkunst? Bedoelen we specifiek de ondersteuningsstructuur voor amateurkunst?

In dit artikel beginnen we met een kleine verkenning van het begrip. Daarna volgen cijfermatige gegevens over de amateurkunstenaars en een korte beschrijving van de ondersteuningsstructuur. Ten slotte een schets van de belangrijkste actuele ontwikkelingen en vraagstukken.

Van liefhebber tot prutser

De term *amateurkunst* is niet helemaal perfect. 'Amateur' betekent niet alleen 'liefhebber', maar heeft ook de negatieve betekenis 'prutser'. Toch is de term amateurkunst in de jaren negentig ingevoerd als een positiever klinkende vervanging van 'amateuristische kunstbeoefening'. Er gaan nu stemmen op voor een nieuwe alternatieve term zoals 'vrijtijdskunst' of 'vrijwilligerskunst'. Maar aan 'vrije tijd' en 'vrijwilliger' kleeft ook de connotatie 'amateurisme'. De algemene opinie in de sector is dan ook het zo te laten en te blijven werken aan een positieve uitstraling. Vergelijk het met voetbal: daar is beroepsvoetbal en amateurvoetbal, maar speelt deze discussie nauwelijks.

De meest gebruikelijke omschrijving, onder meer gebezigd door het Platform Amateurkunst (PAK), voor amateurkunstenaars is: kunstenaars die hun kunst beoefenen zonder daarmee primair in hun levensonderhoud te willen voorzien. De inkomensnorm van de beoefenaar is dus het criterium, maar 'niet professioneel' wordt net als 'amateuristisch' snel opgevat als een kwalitatieve norm. Tussen artistieke kwaliteit en professioneel kunstenaarschap is uiteraard wel een verband, maar dat betekent niet dat als iemand *niet* met zijn kunstbeoefening in zijn levensonderhoud voorziet, zijn kunstproducten daarom inferieur zijn. Er zijn bijvoorbeeld veel mensen met een kunstvakopleiding die van kunstbeoefening niet hun beroep maken en veel amateurkunstenaars bereiken door talent en scholing een kwaliteit die niet onderdoet voor die van een beroepskunstenaar. In Nederland legt bovendien het overgrote deel van de erkende professionele kunstenaars feitelijk geld toe op de beroepsuitoefening. In de 'hogere' regionen is er derhalve sprake van een vloeiende overgang tussen beroeps en amateur. De koepelinstellingen voor schrijvers en popmuzici (Stichting Schrijven, respectievelijk het Nationaal Popinstituut) vinden het onderscheid dan ook niet zinvol of werkbaar. Ook in allochtone ogen is het onderscheid weinigzeggend. Voor hen geldt dat iedereen die uiting geeft aan zijn artistieke en daar enig publiek voor trekt gewoon kunstenaar is. Kortom: het primaire levensonderhoud is geen bevredigend onderscheid voor een amateur- dan wel beroepskunstenaar. Behalve het primaire inkomen kunnen criteria gebruikt worden als professioneel opgeleid of beoefening op basis van plezier en uit liefhebberij, maar elk van deze criteria is op zichzelf ook weer vatbaar voor discussie.

Conglomeraat van subculturen

Een zinvollere benadering is amateurkunst te beschouwen als een conglomeraat van subculturen, kunstwerelden binnen de kunstwereld als geheel. Amateurkunst omvat hofabriek, amateurschilders, volksdansgroepen, buurttoneel enzovoorts. Elke subgroep heeft haar eigen kenmerken, sfeer en subcultuur, die onderling en soms zelfs binnen de subgroep zeer uiteenlopen. De subgroepen zijn vaak afgeleid van traditionele kunstdisciplines, maar kennen ook eigen vormen zoals twirl of striptekeningen. *High* en *low culture* mengen zich hier vaak en je ziet – zeker als je verder kijkt dan traditionele verenigingen – mengvormen en nieuwe vormen op basis van technische ontwikkelingen (nieuwe media, ICT) of andere culturen.

Eigenlijk is amateurkunst een verzamelnaam, een constructie op basis van beleidsoverwegingen, en niet een werkelijk bestaande, als zodanig herkende groep. Amateurkunst en amateurkunstenaar zijn geen woorden uit het dagelijkse spraakgebruik, maar uit de wereld van beleid en overheid. Een beoefenaar noemt zichzelf hooguit amateurspeler of amateurtekenaar, niet amateurkunstenaar. Op de internationale conferentie Art4all (september 2004 in Utrecht) bleek de benadering van amateurkunst als een conglomeraat van kunstwerelden binnen de kunstwereld als geheel goed te vallen. Zij doet enerzijds recht aan de hechte verbondenheid met en zelfs onscheidbaarheid van professionele kunsten en anderzijds aan de eigen karakteristieken. Bovendien wordt het belang van amateurkunst zo goed zichtbaar: van die grote kunstwereld is slechts een paar procent professionele kunst. Vergeleken met de massa van amateurs is in economische zin de professionele kunstenaar nauwelijks interessant

Het is dus weinig zinvol strikte grenzen te bedenken voor amateurkunst. De context is bepalend voor de invulling en betekenis; de hamvraag is wat je wilt bereiken met de amateurkunst of de amateurkunstenaar. Op de eerder genoemde conferentie Art4all noemde het PAK naast de inkomensnorm als tweede gemeenschappelijke kenmerk, dat een amateurkunstenaar verder wil, streeft naar kwaliteitsverbetering. Of dat altijd zo is valt te bediscussiëren, maar het betreft evident wel dat deel van de amateurkunstenaars dat juist aanspreekbaar is op scholing en/of ondersteuning en in die zin is het een heel werkbaar criterium voor de ondersteuningsinstellingen.

Kunsteducatie

Omdat kwaliteitsverbetering sterk gerelateerd is aan scholing, vinden sommigen dat kunsteducatie vrijwel identiek is aan amateurkunst en/of eigenlijk dus een deelfunctie is van amateurkunst. Er is immers veelvuldig sprake van educatie binnen de amateurverenigingen, bij projecten en kunstproducties en de lokale centra voor de kunsten bieden feitelijk faciliteiten en scholingsaanbod voor amateurkunst. Ook de Raad voor Cultuur (Commissie Amateurkunst en Cultuureducatie) benadrukt die relatie door zich bij 'de kunsteducatie' te concentreren op de vrijetijdssector en de groep van lokale centra voor de kunsten. De lokale centra voor de kunsten ontwikkelen echter ook (in toenemende mate) activiteiten voor het onderwijs, hetgeen toch een heel andere tak van kunsteducatie is. Deze binnenschoolse kunsteducatie is momenteel bij uitstek het aandachtsgebied van de provinciale ondersteuningsinstellingen voor kunsteducatie.

Kunsteducatie in de vrijetijds- c.q. amateurkunstsector enerzijds en kunsteducatie in het onderwijs anderzijds zijn nogal uiteenlopend qua doelstellingen, methodiek/didactiek en context. Het zijn twee verschillende kunstwerelden – om in eerder gebruikte termen te blijven. Binnen het onderwijs zijn wat kunst- en erfgoededucatie betreft de laatste jaren veel ingrijpende ontwikkelingen gaande. Het overheidsbeleid richt zijn middelen vooral op de cultuureducatie in het onderwijs omdat hier in principe alle Nederlanders op jonge leeftijd bereikt worden. Helaas heeft dit bij veel gemeenten geleid

tot een keuze waarbij de onderwijsondersteuning wordt gesubsidieerd, maar de ondersteuning van amateurkunst, vooral het open scholingsaanbod van de centra voor de kunsten, geacht wordt zichzelf te kunnen bedruipen. De Raad voor Cultuur betreurt terecht deze concurrerende keuze in de *Schets ondersteuningsstructuur cultuursector* (2005, inleiding 'Amateurkunst', p. 83), maar geeft daar verder geen uitwerking aan.

Jonge aanwas

De georganiseerde amateurkunst heeft dringend behoefte aan jonge aanwas en aan culturele verbreding en vernieuwing. In het onderwijs zijn er jongeren in overvloed, dus daar liggen veel kansen. Maar dat vergt heel nieuwe benaderingen en aanpassingen. De culturele instellingen zijn zich, indertijd opgejaagd door staatssecretaris Van der Ploeg van Cultuur, al enige jaren heel nadrukkelijk gaan richten op het onderwijs en hebben daarbij ondervonden dat dit niet vanzelf gaat. Amateurkunst zou met culturele en kunsteducatieve instellingen kunnen zoeken naar elkaar versterkende verbindingen binnen en buiten het onderwijs. Dat zou in de komende jaren een van de uitdagingen kunnen zijn om amateurkunst en haar verbondenheid met kunsteducatie te versterken.

Drie tot zes miljoen amateurkunstenaars

De schattingen over het aantal amateurkunstenaars in Nederland lopen uiteen van drie tot zes miljoen. Afgezien van eerdergenoemde problemen met criteria dient een activiteit ook een zekere structuur en tijdsinvestering te kennen, wil zij een hobby of liefhebberij genoemd worden. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) hanteert voor de norm amateurkunstenaar: mensen vanaf twaalf jaar die wekelijks gemiddeld vijftig minuten of langer kunstzinnige activiteiten beoefenen. Het SCP komt dan op het respectabele aantal van grofweg zes miljoen amateurkunstenaars, meer dan een derde van de Nederlandse bevolking. Bij dit getal (min of meer stabiel over een lange reeks jaren) baseert het SCP zich op de vierjaarlijkse AVO-enquêtes (steekproeven onder circa 15.000 Nederlanders van zes jaar en ouder). Ook de vijfjaarlijkse TBO's (tijdsbestedingsonderzoek onder circa 3000 Nederlanders van twaalf jaar en ouder) bevestigen dit beeld. Tussen de tien en vijftien procent van de Nederlanders zijn vrij fanatieke kunstbeoefenaars, die gemiddeld 3,5 uur per week besteden aan hun hobby, lid zijn van een vereniging en/of scholing volgen.

Het plezier in het actief bezig zijn gaat hier duidelijk gepaard aan ambities in kwaliteitsverbetering, en een paar procent uit deze groep behoort tot de topklaag van semi-professionals waar kwaliteit centraal staat.

Die miljoenen enthousiaste kunstbeoefenaars zijn er dus in alle soorten en maten, al dan niet sterk georganiseerd, veel of weinig tijd bestedend, ambitieus of gewoon voor het plezier. Muziek (zingen en instrument bespelen) en beeldend werken zijn de twee populairste activiteiten met elk rond de dertig procent van het totaal. Overigens zijn, vooral bij muziek, onder de leeftijd van zes jaar ook significante aantallen kinderen serieus met kunstbeoefening bezig. De leereffecten zijn in die leeftijdsgroep belangrijk. Weliswaar telt deze jonge groep niet mee in de definitie van het SCP maar zij verzamelen hier wel gegevens over.

Sommige disciplines hebben een individualistisch karakter (schrijven, beeldend), waarbij veel beoefenaars bewust ervoor kiezen om niet georganiseerd te zijn, maar ook veel beoefenaars juist wel lid zijn van een vereniging en/of graag samen iets doen. Andere disciplines, bijvoorbeeld toneel, worden bij uitstek in groepsverband uitgeoefend, waarbij van nature al een sterkere organisatiegraad plaatsvindt.

Profiel amateurkunstenaar

Er zijn slechts lichte verschuivingen waar te nemen over de loop der jaren. Het aantal beoefenaars neemt enigszins af, maar degenen die overblijven zijn fanatieker. Deze trend valt ook op andere gebieden van vrijetijdsbesteding waar te nemen.

Het profiel van de amateurkunstenaar vertoont de volgende kenmerken:

- Tussen 1983 en 2003 nam het aantal mensen tussen de 16 en 35 jaar dat aan amateurkunst doet, *grosso modo* af. De teruggang kan verklaard worden uit de toename van werk- en zorgtaken en daarmee de vermindering van vrije tijd, anderzijds door de concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding en de toenemende passief-consumerende houding.
- Is de cultuurbezoeker voornamelijk hoog opgeleid, bij de actieve kunstbeoefening is er meer spreiding in opleidings- en inkomensniveau. Onder degenen die les volgen bij een gesubsidieerde educatieve instelling en onder leden van verenigingen zijn lager en middelbaar opgeleiden ruimer vertegenwoordigd.
- Veel amateurkunstenaars zijn vrouw. Bij de beeldende kunsten en de podiumkunsten staan tegenover elke twee mannen drie vrouwen.
- De jeugd in de leerplichtige leeftijd is de grootste groep beoefenaars en die blijft stijgen. De participatiegraad is nu bijna zeventig procent.
- Er is een sterke aanwas van amateurkunstenaars van 45 jaar en ouder. In de leeftijdsgroep boven de 65 jaar groeit de participatiegraad zelfs tot dertig procent (1999).

De van oudsher sterke oververtegenwoordiging van jeugd en ondervertegenwoordiging van senioren is sinds 1983 dus veranderd in een meer evenwichtige leeftijdsspreiding. Senioren zijn een op vrijetijdsgebied zeer actieve groep geworden: "Je bent oud en je wilt wat"¹.

Met name vanaf 1995 is het aantal amateurkunstenaars dat lid is van een vereniging flink teruggelopen. Dit komt overeen met de ontwikkelingen in organisatiegraad van de vrijetijdsbesteding tussen 1983 en 2003. Van 1983 tot 1995 neemt het aantal lidmaatschappen toe, van 1995 tot 2003 neemt het even hard weer af.

Daar staat tegenover dat er andere vormen van actieve kunstparticipatie opkomen. Vooral jongeren binden zich niet graag voor langere tijd, maar ze doen wel volop mee aan festivals, workshops, korte cursussen en projecten, en maken veel gebruik van facilitaire ondersteuningsmogelijkheden zoals oefenruimtes. Hun kunstzinnige potentie krijgt verder ook vorm via de computer (muziek- en beeldbewerking, maken van internetsites) en dat wordt nog niet geturfd.

In onderstaande tabel een overzicht van de aantallen kunstbeoefenaars tussen 1983 en 1999, en de percentages daarvan die les volgen of lid zijn van een vereniging.

¹ Haan, J. de, Broek, A. van den, Huysmans, F. & Breedveld, K. (2003). *Tijdverschijnselen: impressies van de vrije tijd*. Den Haag: SCP; p. 15.

Tabel Cursusdeelnemers en verenigingsleden, bevolking van 6 jaar en ouder, 1983-1999 (in procenten van het aantal beoefenaren per vak) – bron SCP (AVO '83-'99)

	deelnemers % bevolking			hiervan volgt % les			hiervan is % verenigingslid		
	1983	1991	1999	1983	1991	1999	1983	1991	1999
schilderen, tekenen, grafisch werk	17	20	19	16	18	17	7	7	5
beeldhouwen, boetseren, pottenbakken	6	6	6	18	22	19	10	10	4
wandkleden, weven	17	14	9	15	18	14	7	8	4
zingen	12	17	17	27	28	23	31	29	23
muziekinstrument	15	16	15	36	38	32	16	20	19
toneelspelen, mime, ballet, volksdans	8	7	7	66	65	45	51	56	35
fotograferen, filmen (geen kiekjes maken)	13	13	9	6	6	8	5	3	5

Ondersteuningsstructuur

Landelijke instellingen

Vanaf eind jaren negentig hebben er op landelijk niveau enkele fusieprocessen plaatsgevonden, met als resultaat dat er momenteel per kunstdiscipline (meestal) één landelijke, rijks gesubsidieerde ondersteuningsinstelling voor amateurkunst is. Het gaat om Stichting Unisono (muziek), Stichting Beeldende Amateurkunst (SBA), Landelijk Centrum voor Amateurdans (LCA), Theaterwerk NL en Stichting Schrijven. Popmuzikanten, zowel amateurs als professionals, kunnen terecht bij het Nationaal Popinstituut (NPI) en Stichting Swing is er voor de jazz. Deze instellingen hebben als kerntaken: informatie en documentatie; ontwikkeling en vernieuwing; deskundigheids- en kwaliteitsbevordering; coördinatie; projecten van landelijk belang. Unisono, SBA, LCA en Theaterwerk NL werken al enige jaren samen in het Platform Amateurkunst (PAK). Ook Stichting Schrijven en Swing nemen deel aan het overleg.

Nog eens vier rijks gesubsidieerde instellingen voeren taken uit die van belang zijn voor amateurkunstenaars. Het Fonds voor de Amateurkunst en Podiumkunsten (FAPK) verstrekt subsidies voor projecten en evenementen. Kenmerkend is dat het voorheen aparte Fonds voor Amateurkunst is geïntegreerd met het Fonds voor de Podiumkunsten dat voor professionals was. Hier is de vloeiende overgang amateur-professional geïnstitutionaliseerd. De Kunstconnectie is de brancheorganisatie voor instellingen op het gebied van kunsteducatie en kunstparticipatie. Bij De Kunstconnectie staan uiteraard de centra voor de kunsten centraal in het gemeenschappelijk belang en is met het PAK een gezamenlijk plan van aanpak voor kwaliteitsbewaking opgezet. Cultuurnetwerk Nederland is het expertisecentrum voor cultuureducatie, waarbinnen amateurkunst een van de sectoren is. Van betekenis is hier de informatie- en documentatiefunctie en de brugfunctie naar andere sectoren. Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) heeft als hoeder van het immateriële erfgoed te maken

met de amateurkunst: veel amateurkunstprojecten hebben raakvlakken met immaterieel erfgoed en vice versa.

Ten slotte financiert de rijksoverheid rechtstreeks enkele stichtingen die vanwege hun aanpak of als evenement van bijzondere betekenis zijn voor de amateurkunst: onder andere de Kunstbende, Buitenkunst, Jongerentheater 020 en Vocaal Talent Nederland.

Provinciale en lokale ondersteuning

De provinciale ondersteuning van amateurkunst is nogal uiteenlopend, zowel in infrastructuur als in beleid en in uitvoering. Provinciale taken zijn onder meer het bieden van expertise, begeleiding en scholing aan het kader en de artistieke leiders van amateurgezelschappen; daarnaast het initiëren, financieren of begeleiden van projecten en evenementen in de regio. Provinciale consultants zijn rechtstreeks in dienst van de provincie, of werken bij een zelfstandige provinciale ondersteuningsinstelling. Deze instellingen zijn allemaal multidisciplinair en kunnen specifiek voor amateurkunst zijn (bijvoorbeeld het Centrum voor Amateurkunst in Tilburg en De Kunst in Alkmaar) of een afdeling in een bredere provinciale ondersteuningsinstelling, samen met cultuureducatie en/of professionele cultuur (bijvoorbeeld Kunstgebouw in Rijswijk en SKCG in Arnhem). In de ene provincie zijn plannen tot sterke decentralisatie, een andere beperkt zich tot enkele speerpuntprojecten. Soms zijn er goede banden met de verenigingen, in andere gevallen zijn de verenigingen op afstand gezet. Kortom: een heel divers beeld.

Provincies dragen relatief weinig bij aan het totale overheidsbudget voor cultuur: ongeveer zeven procent. Verreweg de grootste financiers van ondersteuning zijn de gemeenten. Grotere gemeenten financieren soms amateurkunstvoorzieningen en -activiteiten die elders door de provincie worden bekostigd. Gemeenten steunen plaatselijke verenigingen voor amateurkunst (vooral muziekverenigingen) en bieden al dan niet via gemeentelijke culturele instellingen voorzieningen zoals repetitie-, optreed- en expositieruimten. Ook festivals of andere evenementen op het gebied van amateurkunst worden veelvuldig ondersteund door gemeenten.

Overheidsbeleid

Legitimaties

Waarom zou de overheid zoiets particuliers als de beoefening van een hobby ondersteunen? Een van de oudste en belangrijkste legitimaties voor amateurkunst is dat kunst en cultuur belangrijk zijn als beschavings- en welzijnselement – en amateurkunst is een belangrijk onderdeel van het culturele leven. De eerste aanzetten in de overheidsondersteuning voor volksopvoeding vanaf eind negentiende eeuw zijn gebaseerd op deze visie, maar hoezeer die ook nu nog een rol speelt blijkt uit de actuele discussies over de (her)invoering van een culturele canon in het onderwijs. Cultuur is in deze opvatting het skelet van de maatschappij (of, naar keuze: het vlees of bloed of zenuwstelsel – en voor enkele kwade geesten wellicht het vet).

De overheid ondersteunt het culturele leven via subsidies aan culturele voorzieningen. Zij wil graag dat zoveel mogelijk mensen daarvan gebruikmaken. In de cultuurparticipatie is ook de actieve beoefening door liefhebbers (zo kun je amateurkunst ook beschrijven) een belangrijke schakel, en dat wordt gestimuleerd door ondersteuning van scholing, verenigingsleven en faciliteiten. Naast deze kwaliteitsbevordering en stimulatie van cultuurdeelname is ook creativiteitsontwikkeling een legitimatie die vooral typerend is voor de jaren zestig en zeventig. Nog meer richting sociaal-cultureel perspectief is de legitimatie voor persoonlijke ontplooiing; helemaal als het gaat om het betrekken van bepaalde bevolkingsgroepen die dreigen maatschappelijk geïsoleerd te raken. Tegenwoordig hebben we daarvoor de term 'sociale cohesie'.

Community arts

De gelijkwaardige combinatie van zowel artistieke ambities met maatschappelijke doelstellingen zien we duidelijk terug in de *community arts*, een fenomeen dat in het Verenigd Koninkrijk al traditie heeft en in Nederland is doorgebroken als een veelbelovend concept. Het gaat daarbij om groepen mensen (wijkbewoners, of anderszins gekoppeld of overeenkomend) die onder begeleiding van een kunstenaar/docent een zelf uitgewerkt cultureel project realiseren. De groep is bepalend voor de uitwerking en het niveau, de begeleider ondersteunt. Al kan de overheid dit soort projecten initiëren en stimuleren op grond van maatschappelijke doelen, voor de deelnemers zelf staan de uitwerking en kwaliteit van het eindresultaat centraal. Het model van *community arts* is heel flexibel toe te passen en vormt een modern en sterk alternatief voor het afkalvende verenigingsleven.

Cultureel leefklimaat

Amateurkunst kan ook een belangrijke functie vervullen bij het behoud en de versterking van de lokale identiteit. Gemeenten moeten op allerlei gebieden concurreren; een aangenaam cultureel leefklimaat draagt bij aan een goede profilering. Behalve de lokale profilering kan ook het economisch belang benadrukt worden, namelijk de vergroting van de aantrekkingskracht voor bedrijven en nieuwe inwoners.

Ontwikkelingen

Enkele ontwikkelingen die direct of indirect van invloed zijn op amateurkunst tekenen zich al enige jaren af en zijn merendeels in het voorgaande aan de orde gekomen. Ik noem ze hier expliciet:

- De slag om de vrije tijd: concurrentie om de spaarzame vrije tijd optimaal en kwalitatief te vullen.
- Nadruk op zichtbaarheid, presentatievormen, festivalvormen. Daardoor ontstaat versmelting van kunsteducatie en amateurkunstproductie.
- Bij jongeren zie je versterkt de tendens tot onconventionele mixen en cross-over en nieuwe uitingsvormen zoals nieuwe media.
- Allochtone culturen passen slecht in de bestaande infrastructuur.
- De verschuiving van het georganiseerde verenigingsleven naar initiatieven ad hoc en kortdurende activiteiten.
- Vergrijzing van de verenigingen, onvoldoende aansluiting op jongeren.
- Het besturen van de verenigingen vraagt steeds meer professionaliteit, maar er zijn te weinig voldoende gekwalificeerde bestuurders te vinden.
- Toenemende cross-over van de semi-professionele top van amateurkunstenaars met professionals.
- Toenemende vraag naar facilitaire en personele dienstverlening en educatie op maat, terwijl de centra voor de kunsten steeds minder subsidie krijgen voor doelgroepen in de vrijetijdssector.

De centra voor de kunsten kunnen lang niet altijd adequaat inspelen op deze ontwikkelingen; ingrijpende innovatie gaat immers niet goed samen met geldgebrek en anders geschoolde docenten. Zij doen hard hun best met vraaggericht aanbod, met korte activiteiten, projectachtige multidisciplinaire aanpak, samenwerking met wijk- en jongerencentra, (mee)organiseren van producties of evenementen enzovoorts. Zij trekken niet langer de neus op voor activiteiten als het organiseren van bedrijfsuitjes of de begeleiding van een recreatief clubje.

Voor de amateurkunstverenigingen is passend reageren op actuele ontwikkelingen nog lastiger, zeker als er weinig financiële middelen zijn en er ook te weinig bestuurskracht is. Via de koepelinstellingen

en samenwerkingsverbanden zijn er mogelijkheden. Een belangrijke en groeiende rol ligt bij de provinciale en (groot)stedelijk ondersteuningsinstellingen voor amateurkunst. Maar hun beleid en werkwijze zijn nogal verschillend, waardoor in enkele provincies geen of weinig ondersteuning van de regionale infrastructuur plaatsvindt.

De Raad voor Cultuur acht de landelijke ondersteuningsstructuur voor amateurkunst niet optimaal ingericht. De landelijke ondersteuningsinstellingen spelen volgens de Raad onder meer te weinig in op de veranderende rol van uitvoerende/ondersteunende instelling naar derdelijnsinstelling. De taakverschuiving is overigens niet zo eenduidig als de Raad aangeeft; de provinciale en gemeentelijke ondersteuningsinstellingen (tweede lijn) werken immers op zeer verschillende manieren.

De Raad pleit al langer voor één gemeenschappelijke instelling voor de landelijke amateurkunst-ondersteuning. Staatssecretaris Van der Laan van Cultuur gaat daar weliswaar niet helemaal in mee, maar verwacht van de landelijke instellingen wel voorstellen voor een 'geïntegreerde structuur' op termijn. De hier gesignaleerde ontwikkelingen kunnen echter evengoed leiden tot de conclusie dat het primaat niet moet liggen op de 'horizontale' samenwerking (op het aspect amateurkunst) maar op de 'verticale' samenwerking (samenwerking amateur-professional binnen disciplines met de koepels en ondersteuningsinstellingen van de kunstsectoren).

De auteur is werkzaam bij Cultuurnetwerk Nederland.

Amateurcultuur? – nee, dank u

Jeroen Schrijner

Een poosje geleden liet staatssecretaris Van der Laan van Cultuur in een interview optekenen dat "niemand tegenwoordig nog ondersteuningsinstelling wil zijn". Zover zal het misschien nog wel komen, maar zover zijn wij als landelijke ondersteuningsinstellingen voor de amateurkunsten nog niet. Wel zorgt het uitgangspunt van Van der Laan – dat bezuinigingen vooral in de ondersteuningsstructuur moeten plaatsvinden en dat die meteen moeten worden gekoppeld met een herziening van die structuur – natuurlijk voor veel beweging.

Plannen voor de amateurkunsten

Laat ik voor een goed begrip citeren uit een brief van het ministerie van OCW over de 'Beoordelingscriteria Culturele Ondersteuningsstructuur' van 10 februari 2005: "De Raad (voor Cultuur – JS) pleit voor de vorming van één breed gedefinieerd sectorinstituut voor het amateurveld. Ik neem de voorgestelde verbreding – van amateurkunst naar amateurcultuur – vooralsnog niet over. De ondersteunende instellingen in de amateurkunst – Stichting Beeldende Amateurkunst, Unisono, Theaterwerk Nederland en Landelijk Centrum voor Amateurdans, Schrijven en Swing – verzoek ik om voorstellen in te dienen voor een gezamenlijke aanpak die in de periode 2006–2008 tot een geïntegreerde ondersteuningsstructuur leidt."

De Raad voor Cultuur was in zijn sectorschets eind januari wel heel ver doorgeschoten. Hij kwam uit op één derdelijnsinstituut op landelijk niveau, waarin naast amateurkunst ook welzijn, cultuurerfgoed en een beetje educatie samenkomen. Representatie, dynamisering, informatie, afstemming, educatie, reflectie, documentatie, archivering en inventarisatie, waardering en ontsluiting van erfgoed werden de centrale taken van dit instituut. En dat zou een dynamisch instituut voor amateurcultuur opleveren. Maar sta me een variant toe op de uitspraak van Van der Laan: wie wil er nou 'amateurcultuur'-instituut worden?

Als je gaat sleutelen aan de ondersteuningsstructuur, dan moet je je afvragen: wat levert het op aan meerwaarde voor de doelgroepen? Loopt de 'dynamisering' van het amateurtheater in Nederland beter als Theaterwerk NL niet meer bestaat en opgaat in een groter geheel? Dat lijkt ons geen automatische gevolgtrekking en dus moet je daar ook niet beginnen. Wij hebben kritiek op de volgende algemene punten.

Hoezo één sector?

Adviesbureau Berenschot heeft het ministerie geadviseerd over de ondersteuningsstructuur. Berenschot adviseert één instituut per discipline. Dus één beeldend instituut, één muziekinstituut, één dansinstituut, één theaterinstituut. Je zou dan ook vermoeden dat in zo'n sectorinstituut het werken voor en met professionals en amateurs bij elkaar hoort.

Maar nee: de amateurkunsten schijnen in al hun verscheidenheid met elkaar één sector te vormen, die dan weer als zodanig één ondersteuningsinstituut zou moeten krijgen. Moeiteloos gaat Berenschot (en in zijn kielzog de Raad voor Cultuur) voorbij aan de verschillen tussen de disciplines, alsof op amateurniveau alle kunsten één zijn.

Het 'waarom' hiervan is nog niet beantwoord.

Natuurlijk delen amateurs veel met elkaar; dat zal niemand ontkennen en kan een belangrijk uitgangspunt voor beleid zijn. Maar als je het hebt over de ontwikkeling van de kunsten, dan is de interactie tussen professionals en amateurs daarin een essentieel element. Een andere indeling dan die van Berenschot zou dus ook denkbaar zijn en is in sommige gevallen misschien te prefereren boven de optiek van de 'amateurkunsten'.

Alle actoren zijn niet hetzelfde

Elke discipline van de kunsten is verschillend georganiseerd. Dit hangt onder meer samen met de eigenheid van de discipline zelf en het type mensen dat erin actief is. Terecht merken mensen op dat er natuurlijk ook veel discipline-overschrijdende kunst is. Dat klopt, maar ook hier vindt de overschrijding vaak plaats vanuit de kennis die iemand heeft opgebouwd in een of meer van de kunstdisciplines.

We hebben in Nederland een redelijk fijnmazige structuur van ondersteuning. Het is een voortdurend bewegend samenspel van taken: van internationale, nationale, provinciale en lokale instellingen – professionele en amateurinstellingen – koepels, verenigingen, centra, podia, individuen, scholen, bedrijven, erkende opleidingen, inspectie enzovoort. Werk op de eerste, tweede en derde lijn is daarin niet schematisch toe te delen aan verschillende 'lagen' (landelijk, provinciaal en lokaal).

De Noord-Nederlandse formulering "alle actoren zijn niet hetzelfde" is hierop in haar dubbelzinnigheid geheel van toepassing: je kunt de ondersteuning van beeldende kunst niet vergelijken met die van georganiseerde blaasorkesten, en de georganiseerde blaasorkestenwereld heeft weer andere behoeften dan de jazzmusicus, om maar eens twee takken uit de discipline muziek te noemen. Dat samenspel (niet de instellingen als zodanig) moet je respecteren en stimuleren en daar helpt de behoefte aan blauwdrukken niet tegen.

Waar zijn de kunsteducatie en de cultuureducatie?

Bij een weldoordachte benadering van de ondersteuningsstructuur voor amateurkunsten kunnen de kunstcentra en muziekscholen en de cultuureducatie niet buiten beeld blijven. In de optiek van de Raad voor Cultuur is daar de laatste jaren al zoveel gebeurd en ook OCW wil alleen maar dat zij hun werkzaamheden beter op elkaar afstemmen. Maar dat houdt een scheiding tussen educatie en amateurkunst in stand die in sommige van de kunstdisciplines helemaal niet productief is.

Onze visie

Hoewel we forse kritiek hebben op algemene punten en op een aantal opmerkingen en (onuitgesproken) uitgangspunten van de Raad voor Cultuur, willen we graag meehelpen het beleid op weg naar een geïntegreerde ondersteuningsstructuur in de amateurkunsten vorm en inhoud te geven.

- Wij willen meerwaarde scheppen door een deel van de ondersteuningstaken eenduidiger te beschrijven, in te richten en ook gezamenlijk aan te pakken. Het Platform Amateurkunst (PAK) is daar de afgelopen jaren mee begonnen, onder andere op het punt van de inspectietaken voor middenkaderopleidingen, maar dat kan op meer gebieden.
- Gezamenlijk kunnen we de amateurkunsten meer smoel geven.

- Voor sommige steuninstellingen zal het aantrekkelijk zijn om daartoe te integreren in een groot huis; voor andere levert dat helemaal geen voordeel op. Voor nog weer andere ligt aansluiting bij een (ander) discipline-instituut veel meer voor de hand.
- De afstemming en samenwerking met kunsteducatie en Cultuurnetwerk Nederland wordt geïntensiveerd en geïnstitutionaliseerd.
- We gaan uit van de eigenheden van de disciplines en van het samenspel tussen breedte en top, tussen amateurs en professionals.
- En we blijven werken voor de doelgroepen in het veld, in afstemming met alle overige ondersteuningsinstellingen en andere betrokkenen.

Dat we daarbij van oudsher al graag samenwerken met instellingen in de welzijnssector, de volkscultuur enzovoorts, moge bij insiders bekend zijn. Maar dat doen we vanuit het belang van de amateurkunsten en niet ten behoeve van een containerbegrip zoals amateurcultuur.

De auteur is voorzitter van het Platform Amateurkunst.

[Link naar literatuur en websites Zicht op... amateurkunst](#)